

Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право
УДК 349.6

Лозо Олена Вячеславівна

*кандидат юридичних наук, доцентка,
асистентка кафедри екологічного права*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Lozo Olena

*PhD in Law, Associate Professor,
Assistant of the Department of Environmental Law*

Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: 0000-0002-2789-533X

Омельченко Катерина Олександрівна

студентка Міжнародно-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Omelchenko Kateryna

Student of the International Law Faculty

Yaroslav Mudryi National Law University

**ЕКОНОМІЧНИЙ ПАСПОРТ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА
ВЛАСНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ НА НАДРА
ECONOMIC PASSPORT AS A FORM OF IMPLEMENTATION OF
THE OWNERSHIP RIGHTS OF THE UKRAINIAN PEOPLE OF
MINERAL RESOURCES**

Анотація. Відповідно до статті 13 Конституції України земля, її надра та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу, від імені якого права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Тому громадяни України не мають можливості

безпосередньо реалізовувати своє право власності на надра та не отримують ніяких фінансових вигод від наявності такого права.

Міжнародний досвід демонструє успішне впровадження інших економіко-правових моделей та практичну можливість реалізації концепції економічного паспорту громадян, що є реальним й для України. Фонд, який пропонують створити в Україні, не є унікальним і має ознаки, притаманні іншим фондам заощаджень суверенного багатства, що вже існують у світі. Першим таким фондом вважається Kuwait Investment Authority, створений за рахунок доходів від продажу нафти.

Законодавче закріплення положень щодо запровадження концепції економічного паспорту надасть громадянам України можливість реалізовувати право власності на надра безпосередньо та отримувати відповідну вигоду. Вітчизняні законопроекти передбачають, що плата за використання надр має накопичуватися на спеціальних рахунках учасників проекту, що будуть формуватися із коштів Державного бюджету України, які надійшли від сплати відповідних рентних платежів за користування надрами. Проаналізовано інші джерела, за рахунок яких можуть формуватися надходження до Фонду. Розглянуто питання про те, яким має бути відсоток відрахувань від рентної плати до Фонду, щоб уникнути дефіциту бюджету та збитковості проекту. Досліджується досвід інших держав з управління відповідними фондами.

У статті окрему увагу приділено проблемним правовим питанням. Детально розглянуто переваги та недоліки законопроекту про економічний паспорт № 6394. Зокрема дискримінація дітей, які були народжені до встановленої в законопроекті дати, є порушенням статей 13 та 24 Конституції України при визначенні учасників програми економічного паспорту. Також в законопроекті не встановлено відсоток відрахувань від рентної плати до Фонду та не закріплено низку інших важливих положень.

Ключові слова. економічний паспорт, фонд заощадження суверенного багатства, надрокористування, право власності Українського народу на надра, рентна плата.

Summary. *According to Article 13 of the Constitution of Ukraine, the land, its subsoil and other natural resources located within the territory of Ukraine are objects of ownership of the Ukrainian people, on whose behalf the rights of the owner are exercised by state authorities and local self-government bodies. Therefore, citizens of Ukraine do not have the opportunity to directly exercise their right to subsoil ownership and do not receive any financial benefits from having such a right.*

International experience demonstrates the successful implementation of other economic and legal models and the practical possibility of implementing the concept of an economic passport of citizens, which is also real for Ukraine. The fund proposed to be created in Ukraine is not unique and has features characteristic of other sovereign wealth savings funds that have already exist in the world. The first such fund is considered to be the Kuwait Investment Authority, which was created at the expense of revenues from the sale of oil.

The legislative consolidation of the provisions regarding the introduction of the concept of an economic passport will provide the citizens of Ukraine with the opportunity to exercise the right of ownership of the subsoil directly and receive the corresponding benefit. Domestic draft laws provide that the payment for the use of subsoil should be accumulated in special accounts of project participants, which will be formed from the funds of the State Budget of Ukraine, which came from the payment of the corresponding rent payments for the use of subsoil. Other sources, due to which revenues to the Fund can be formed, have been analyzed. The issue of what the percentage of deductions from the rent to the Fund should be in order to avoid a budget deficit and

unprofitability of the project was considered. The experience of other states in managing relevant funds is being studied.

***Key words:** economic passport, sovereign wealth savings fund, subsoil use, Ukrainian people's ownership of subsoil, rent.*

Постановка проблеми. Концепцію економічного паспорту можна вважати однією з форм реалізації права власності Українського народу на надра, що може стати чинником досягнення сталого економічного розвитку та соціального забезпечення. Правове врегулювання цієї проблеми в Україні перебуває ще на етапі становлення й розвитку, як на національному, так і міжнародному рівнях. Нагальним є питання забезпечення ефективних механізмів реалізації цієї концепції, оскільки задекларовані у законопроектах положення мають суттєві недоліки та потребують вдосконалення, оскільки вже на даному етапі складання проектів законів постають питання, що ставлять під сумнів успішне запровадження даної ініціативи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретична основа формування суверенних фондів розкрита у наукових працях таких дослідників, як Дж. О'Нілл, М. Мадвел, Е. Монк, Е.Ф. Нільсон, Е. Труман та ін. Окремі аспекти досліджуваної теми розглядаються у наукових працях таких вітчизняних вчених, як А. П. Онофрійчук [11], Л. Х. Тихончук [4], В. П. Горин, Д. О. Дем'янчук, О. М. Карапетян, Н. В. Павленко. Слід зауважити, що більшість вітчизняних вчених розглядають концепцію економічного паспорту з точки зору економічної доцільності, а от праць, які присвячені висвітленню правової основи впровадження такої концепції та з'ясуванню основних проблемних аспектів у відповідній сфері, на жаль, бракує. Тому актуалізується необхідність аналізу наявних законопроектів, додатків і зауважень до них та міжнародно-правового

досвіду для оцінки можливих підходів до законодавчої реалізації концепції економічного паспорту.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження з правової та економічної точок зору можливостей та доцільності впровадження концепції економічного паспорту в Україні, що дозволить громадянам фактично отримувати відповідні надходження від плати за використання природних ресурсів, які де-юре перебувають у власності народу України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 13 Конституції України земля, її надра та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України є об'єктами права власності Українського народу. Держава має забезпечити захист прав усіх суб'єктів права власності. При цьому усі суб'єкти права власності рівні перед законом [2]. Аналогічні положення закріплені і в статті 4 Кодексу України про надра: надра є виключною власністю Українського народу і надаються тільки у користування. Угоди або дії, які в прямій або прихованій формі порушують право власності Українського народу на надра, є недійсними. Український народ здійснює право власності на надра через Верховну Раду України, Верховну Раду АРК і місцеві ради. Відповідно до статті 28 Кодексу України про надра їх користування є платним. Плата справляється за користування надрами в межах території України, її континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони [1]. Підпункт 14.1.217 Податкового кодексу України зазначає, що рентна плата – це загальнодержавний податок, який справляється як за користування надрами для видобування корисних копалин, так і в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин і відповідно до положень частини першої статті 31 Кодексу України про надра ця плата зараховується до державного і місцевих бюджетів згідно з Бюджетним кодексом України [3; 1].

Тобто, хоча де-юре народ України і є власником надр, однак він здійснює це право опосередковано через органи державної влади або органи місцевого самоврядування. При цьому плата за використання таких ресурсів накопичується на рахунках державного і місцевих бюджетів відповідно. Недосконалість такої моделі реалізації права власності на надра призводить до того, що громадяни фактично не отримують належної їм вигоди. На думку Л. Х. Тихончук управління надрокористуванням повинно відбуватися у такий спосіб, щоб можна було гарантувати виконання правових, економічних та соціальних основ організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь українців. Україна є державою з унікальною мінерально-сировинною базою, що налічує понад 20 тисяч родовищ, значна частина яких має промислове значення. Цей величезний інвестиційний потенціал потрібно розвивати [4, с. 435].

Вирішення цієї ситуації є можливим через запровадження концепції економічного паспорту в Україні. Відповідна ініціатива походить від Президента України, згідно з якою плата за використання надр має накопичуватися на персональних рахунках дітей українських громадян та виплачуватися по досягненню ними повноліття. Основною метою запровадження економічного паспорта є підвищення рівня життя громадян, припинення відтоку українців за кордон, формування ефективної системи соціального захисту населення [5]. Вперше законопроект № 2754 щодо економічного паспорта був внесений у Верховну Раду 16 січня 2020 року, однак той не був підтриманий Міністерством фінансів та Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. Далі було подано ще низку проектів законів стосовно економічного паспорта, які досі не внесені на розгляд парламенту: 1) про економічний паспорт (реєстр. № 6394 від 06.12.2021); 2) про систему фінансової підтримки майбутніх поколінь (реєстр. № 6394-

1 від 21.12.2021); 3) про економічний паспорт (реєстр. № 6394-2 від 22.12.2021); 4) про економічний паспорт юного українця (реєстр. № 6394-3 від 22.12.2021).

Розглянемо докладно проект закону про економічний паспорт № 6394 від 06.12.2021, (далі проект № 6394) оскільки він є основним і має найменшу кількість зауважень, а інші три є альтернативними. Слід звернути увагу, що від даного законопроекту похідним є законопроект про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо державних внесків до системи економічного паспорта (реєстр. № 6395), яким передбачається унормувати питання зарахування з 2023 р. відповідних рентних платежів за користування надрами до спеціального фонду державного бюджету із спрямуванням на здійснення державних внесків до системи економічного паспорта.

Важливим поняттям для розуміння концепції економічного паспорту є Фонд майбутніх поколінь (далі – Фонд), що відповідно до статті 1 проекту № 6394 являє собою юридичну особу, що має бути створена Кабінетом Міністрів України і має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення відповідних державних внесків на користь учасників Фонду з подальшим інвестуванням активів, а також здійснює виплати учасникам зазначеного Фонду [6].

Фонд, який пропонується створити згідно з проектом № 6394, не є унікальним і має ознаки притаманні іншим фондам заощаджень суверенного багатства, що вже існують у світі. Першим вважається фонд Kuwait Investment Authority, створений у 1953 році за рахунок доходів від нафти. Управління КІА здійснює Рада директорів, у склад якої входять міністр фінансів у якості головуєчого, міністр нафти, заступник міністра фінансів та управляючий Центрального банку, а також 5 членів, що спеціалізуються саме на окремих сферах інвестування [7].

Іншим прикладом є Norges Bank Investment Management. Тут також визначну роль відіграє газ, на який припадає близько 40% експорту країни. Державний пенсійний фонд був створений після того, як Норвегія виявила нафту у Північному морі. У 1969 році біля берегів Норвегії було відкрито одне з найбільших у світі морських нафтових родовищ. 1990 року норвезький парламент ухвалив закон на підтримку цього, створивши те, що нині перетворилося на Norges Bank Investment Management, і перші гроші були депоновані у фонд 1996 року. Тоді й було вирішено, що фонд має інвестуватися лише за кордоном. Метою фонду є забезпечення того, щоб норвежці використовували ці гроші відповідально, з довгостроковою перспективою і, таким чином, захищали майбутнє норвезької економіки. Нині фонд є одним із найбільших у світі та володіє майже 1,5% всіх акцій компаній на світовій біржі. Крім того, фонд має у власності сотні будівель у деяких провідних містах світу, які дають додатковий дохід від оренди. Фонд також отримує стабільний дохід від кредитування країн та компаній. Варто зазначити, що не останню роль для видатків з відповідних фондів у значних розмірах мають «надлишкові» ресурси, що утворюються також і у зв'язку з незначною кількістю осіб, які мають право на відповідні виплати [8; 9].

Слід зауважити, що такі фонди створюються переважно у тих державах, які мають профіцит бюджету та невеликий міжнародний борг або його відсутність. Для прикладу, у Норвегії профіцит бюджету перераховується до фонду, а дефіцит покривається грошима Norges Bank Investment Management. Тобто, влада може витратити більше у важкі часи і менше у сприятливі часи. Щоб фонд приносив користь якнайбільшій кількості людей у майбутньому, політики домовилися про бюджетне правило, яке гарантує, що не буде витрачено більше очікуваного прибутку на фонд. У середньому уряд повинен витратити лише еквівалент реального прибутку на фонд, який, за оцінками, становить близько 3% на рік. Таким

чином, витрачається лише дохідність, а не капітал фонду [8]. В Україні ж бюджетний дефіцит є «хронічним», а державний борг значним. Зокрема, згідно зі статтями 1 та 5 Закону України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» граничний обсяг дефіциту Державного бюджету України на 2022 був передбачений в сумі 188,8 млрд грн, а граничний обсяг державного боргу закладався у розмірі 2,7 трлн грн [9].

За більш ніж 50 років у світі вже склалася певна практика стосовно діяльності фондів, зокрема й тих, що займаються перерозподілом надходжень на користь майбутніх поколінь. Світовий досвід показує, що ідею підвищення рівня життя населення реалізувати таким шляхом все ж таки можливо. Однак всі ці фонди мають кілька спільних рис, які все ще не притаманні Україні: 1) держави є світовими лідерами із видобутку та експорту нафти та газу, саме тому, а також враховуючи тимчасовий характер таких доходів, для нашої держави такий підхід не можна назвати оптимальним; 2) у державах налічується велика кількість мігрантів, на яких подібні пільги не поширюються, так само, як і на їхніх дітей; 3) держави мають профіцитний бюджет.

У зв'язку з цим постає низка цілком логічних питань: 1. Чи вдасться за рахунок рентної плати отримати достатні надходження до Фонду, щоб здійснювати відповідні нарахування учасникам? 2. Чи не буде ця ініціатива провальною та за рахунок чого можна збільшити розмір відповідних надходжень до Фонду? 3. Хто матиме право на отримання економічного паспорту?

Розглянемо хто зможе брати участь у відповідній програмі економічного паспорту в Україні. У статті 46 проекту № 6394 зазначається, що право на отримання виплати надається учасникам Фонду (якими є громадяни України, народжені з 1 січня 2019 року) та/або їх вигодонабувачам/спадкоємцям (у разі смерті учасника право на отримання виплат, що обліковуються на його індивідуальному рахунку в Фонді,

набувають його вигодонабувачі/спадкоємці, що визначаються відповідно до цивільного законодавства). Учасник Фонду набуває право на отримання виплат: 1) після досягнення ним 18-річного віку; 2) до досягнення ним 18-річного віку у разі виникнення в нього підстав для лікування тяжких (критичних) захворювань/станів здоров'я (рак, інфаркт міокарда, інсульт, коронарне шунтування, ниркова недостатність, трансплантація життєво важливих органів та інші критичні захворювання/стани здоров'я, визначені лікарсько-консультативною комісією). При цьому для отримання виплати особа має відповідати двом критеріям: 1) бути громадянином України; 2) безперервно проживати на території України протягом останніх 5 років. Виплати є цільовими і можуть бути витрачені на: 1) навчання, а саме отримання у закладах освіти України рівнів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти; 2) купівля власного житла на території України; 3) переведення коштів на власний рахунок у системі недержавного пенсійного забезпечення; 4) лікування у випадках, передбачених пунктом 2 частини другої цієї статті [10].

Однак, деякі положення суперечать Конституції України та нормам екологічного законодавства. Згідно з положеннями статті 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Дискримінація за будь-якими ознаками є незаконною [2]. Так, проектом № 6394 встановлюються дискримінаційні положення: право на отримання виплат має лише громадянин України, народжений з 1 січня 2019 року. Увагу на це було звернено зокрема і у Висновку Головного науково-експертного управління від 18.01.2022 [9]. Як вже зазначалося, відповідно до статті 13 Конституції України надра є об'єктом права власності всього народу, тобто, кожний громадянин має таке право. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом. Аналогічні положення закріплені і в статті 4 Кодексу України про надра [1; 2].

Тому, на наш погляд, доцільним є закріплення в якості учасників Фонду усіх громадян, які на момент прийняття відповідного Закону не досягли повноліття, і надання їм відповідних виплат до досягнення 18 років.

Проаналізуємо джерела, за рахунок яких будуть формуватися надходження до Фонду. Відповідно до статті 3 проекту № 6394 джерелами формування активів учасників Фонду мають стати: 1) державні внески; 2) інвестиційний дохід, що утворюється в результаті розміщення та інвестування коштів учасників Фонду в порядку, встановленому законом; 3) сума штрафних санкцій, пені, інших платежів на користь учасників Фонду. Розглянемо більш детально державні внески. Відповідно до статті 41 проекту № 6394 ці внески формуються за рахунок коштів Державного бюджету України, що надійшли від сплати відповідних рентних платежів за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення до спеціального фонду Державного бюджету на відповідний рік [6]. При цьому рентні доходи, які становлять джерело надходжень Фонду, залежать від того, якими є світові ціни на корисні копалини. Тож, наприклад, якщо цього року ці доходи перевищують плани через високі ціни на відповідні копалини, то це зовсім не означає, що у наступні роки вони не можуть різко скоротитися. Взагалі рентна плата за користування деякими видами корисних копалин в Україні є заниженою порівняно з іншими країнами [5]. Тому знову постає цілком логічне питання про те, чи не припинить своє існування такий Фонд через кілька років і чи не буде він збитковим.

У практиці інших держав вже були такі випадки, а тому було б доречно звернутися до їх досвіду успішного виходу з кризових ситуацій. Зокрема, в умовах економічної кризи, в тому числі і у зв'язку з пандемією коронавірусу, діяльність суверенних фондів не завжди була визнана успішною. Наприклад, протягом 10 місяців світової фінансової кризи з

01.05.2008 по 28.02.2009 вартість активів Norges Bank Investment Management була знецінена більш ніж на 31,12%, а пандемія Covid з 01.02.2020 по 31.03.2021 знецінила вартість активів фонду на 14,09%. Стандартні методи боротьби з ризиками не повністю відображають вплив таких екстремальних подій як війна чи пандемія. Так, Norges Bank Investment Management доповнює такі заходи ще й стрес-тестуванням, що спрямоване на кількісну оцінку потенційних збитків за найгірших умов розвитку подій з метою оцінки стабільності систем. Виконавча рада цього фонду встановила максимально допустиму межу для прогнозованих збитків, що викликані такими подіями. Так, вона прийшла до висновку, що фондом необхідно управляти таким чином, щоб річний прогнозований дефіцит не перевищував 3,75% [10, с. 1-7].

Також постає питання про те, яким має бути відсоток відрахувань від рентної плати до Фонду і чи не спричинять такі відрахування дефіцит бюджету, з яким держава не зможе впоратися. На даний момент статтею 41 проекту № 6394 розмір щорічного державного внеску на одного учасника встановлюється у розмірі двох мінімальних заробітних плат на 1 січня календарного року, в якому буде здійснюватися відповідний внесок. Отже, у тексті проекту закону взагалі відсутні згадки про те, який саме відсоток доходів від ренти буде вилучатися у Фонд [6]. Але у пояснювальній записці йдеться про те, що сплата державних внесків буде здійснюватися за рахунок коштів спеціального фонду державного бюджету, який буде формуватися за рахунок таких надходжень: 1) 70% рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (у 2023 році – 35% зі щорічним збільшенням на 5% до досягнення 70%); 2) 95% рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату (у 2023 році – 47,5% зі щорічним збільшенням на 5% (крім останнього року, у якому збільшується на 2,5%) до досягнення 95 %); 3) рентної плати за

користування надрами в межах континентального шельфу та/або виключної (морської) економічної зони України (у 2023 році 50% зі щорічним збільшенням на 5% до досягнення 100%). Зазначені надходження передбачалися у проекті державного бюджету на 2022 рік у розмірі 69 млрд гривень. Перший річний державний внесок у 2023 році планувався у розмірі 21,8 млрд грн (з розрахунку 2 розмірів мінімальної заробітної плати (7 176 грн) та прогнозованої статистики народжуваності), а на момент перших виплат у 2037 році сума коштів за прогнозом становитиме 1 832 млрд грн, що дозволить здійснити виплати у розмірі приблизно 620 тис. грн на одного учасника Фонду [5]. Цілком логічно, що ці кошти на даний момент витрачаються на задоволення інших статей видатків відповідного бюджету, а, отже, виникає потреба компенсації в дохідній частині коштів, що вилучаються для формування Фонду або використання додаткових (крім ренти на видобуток корисних копалин) джерел та способів формування Фонду, які на даний момент проектом № 6394 ще не передбачені. Ними можуть стати, наприклад, додаткове стягнення 2% податку на експорт корисних копалин та створення більшої кількості державних підприємств із видобутку корисних копалин. На думку А. П. Онофрійчук в якості компенсаторів надходжень до Державного бюджету України у 2021 році можуть слугувати й потенційні кошти, «знайдені» та виведені з тіні за результатами аудиту компаній, передбаченому Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 122/2021 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2021 року «Щодо стану справ у сфері надрокористування». Наповнення Фонду слід здійснювати також шляхом відрахувань експортного мита, в тому числі, від продажу сільськогосподарської продукції та напівфабрикатів металургійної галузі; від продажу земельних ділянок тощо [11, с. 105-107].

Висновок і перспективи подальших досліджень. У статті розглянуто сутність та проблемні економіко-правові аспекти реалізації концепції економічного паспорту на міжнародному та національному рівнях. Концепцію економічного паспорту можна вважати однією з форм реалізації права власності Українського народу на надра, що може стати чинником досягнення сталого економічного розвитку та соціального забезпечення.

Міжнародний досвід демонструє приклад успішного впровадження такої економіко-правової моделі та практичну можливість реалізації концепції економічного паспорту, що є реальним й для України. Законодавче закріплення відповідної концепції допоможе громадянам отримати реальний доступ до реалізації права власності на надра. Але, в той же час, нагальним є вирішення питання правового забезпечення ефективних механізмів реалізації цієї концепції, оскільки задекларовані у законопроектах положення мають суттєві недоліки та потребують вдосконалення.

Зокрема, у законопроекті № 6394 наявні положення щодо переліку осіб, які можуть стати учасниками Фонду, порушують статті 13 та 24 Конституції України, що фактично дискримінують дітей, які були народжені до встановленої в проекті дати. Тому доцільним є закріплення в якості учасників Фонду усіх громадян, які на момент прийняття відповідного Закону не досягли повноліття, і надання їм виплат до досягнення 18 років.

Іншою проблемою є те, що за розрахунками фахівців рентної плати може виявитися недостатньо для наповнення відповідного Фонду. Також у законопроекті взагалі не зазначено відсотків від такої плати, що буде надходити до Фонду, тому, проект необхідно доповнити таким положенням з відсилкою до відповідного положення Податкового кодексу.

До того ж Україна має постійний дефіцит державного бюджету і втрата частини доходів може призвести до значного збільшення державного боргу, розбалансування бюджету та кризи платежів. Хоча проектом № 6394 і передбачається інвестування та цільове використання коштів учасниками, що має сприяти поверненню цих коштів у бюджет, наявні проблемні питання потребують активної співпраці законодавців із провідними фахівцями економістами, запозичення міжнародного досвіду й ретельного доопрацювання законопроекту задля успішної реалізації ідеї створення економічного паспорту в Україні.

Література

1. Кодекс України про надра: Закон України від 27.07.1994 р. № 36.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.10.2022).
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 30.10.2022).
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 30.10.2022).
4. Тихончук Л. Х. Реалізація прав громадян на участь в ефективному надрокористуванні / Л. Х. Тихончук, Р. С. Голуб // Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчяпроголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України) : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 1. С. 435-438.

5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про економічний паспорт»: пояснювальна записка від 06.12.2021. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73372 (дата звернення: 30.10.2022).
6. Закон України «Про економічний паспорт»: проект закону від 06.12.2021 №6394. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73372 (дата звернення: 30.10.2022).
7. Офіційний сайт Kuwait Investment Authority. We are the world's first sovereign wealth fund. URL: <https://www.kia.gov.kw/about-kia/> (дата звернення: 30.10.2022).
8. Офіційний сайт Norges Bank Investment Management. About the fund. URL: <https://www.nbim.no/en/the-fund/about-the-fund/> (дата звернення: 30.10.2022).
9. Висновок на проект Закону України «Про економічний паспорт»: висновок Головного науково-експертного управління від 18.01.2022 URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73372 (дата звернення: 30.10.2022).
10. Офіційний сайт Norges Bank Investment Management. Stress Testing. 2020. URL: <https://www.nbim.no/contentassets/fd871d2a4e2d4c1ab9d3d66c98fabba1/stress-testing-2020.pdf> (дата звернення: 30.10.2022).
11. Онофрійчук А. П. Ризики запровадження економічного паспорту громадянина України та можливості їх мінімізації / А. П. Онофрійчук. // Глобальна безпека та асиметричність світового господарства в умовах нестабільного розвитку економічних систем. 2021. С. 104–110.

References

1. Kodeks Ukrainy pro nadra: Zakon Ukrainy vid 27.07.1994 r. № 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 30.10.2022).
2. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. №254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 30.10.2022).
3. Podatkovyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (data zvernennia: 30.10.2022).
4. Tykhonchuk L. Kh. Realizatsiia prav hromadian na uchast v efektyvnomu nadrokorystuvanni / L. Kh. Tykhonchuk, R. S. Holub // Nauka ta suspilne zhyttia Ukrainy v epokhu hlobalnykh vyklykiv liudstva u tsyfrovu eru (z nahody 30-richchiaproholoshennia nezalezhnosti Ukrainy ta 25-richchia pryiniattia Konstytutsii Ukrainy) : u 2 t. : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 21 trav. 2021 r.) / za zahalnoiu redaktsiieiu S. V. Kivalova. Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2021. T. 1. S. 435-438.
5. Poiasniuvalna zapyska do proektu Zakonu Ukrainy "Pro ekonomichnyi pasport": poiasniuvalna zapyska vid 06.12.2021. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73372 (data zvernennia: 30.10.2022).
6. Zakon Ukrainy «Pro ekonomichnyi pasport»: proekt zakonu vid 06.12.2021 №6394. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73372 (data zvernennia: 30.10.2022).
7. Ofitsiinyi sait Kuwait Investment Authority. We are the worlds first sovereign wealth fund. URL: <https://www.kia.gov.kw/about-kia/> (data zvernennia: 30.10.2022).

8. Ofitsiinyi sait Norges Bank Investment Management. About the fund.
URL: <https://www.nbim.no/en/the-fund/about-the-fund/> (data zvernennia: 30.10.2022).
9. Vysnovok na proekt Zakonu Ukrainy «Pro ekonomichnyi pasport»: vysnovok Holovnoho naukovo-ekspertnoho upravlinnia vid 18.01.2022
URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73372
(data zvernennia: 30.10.2022).
10. Ofitsiinyi sait Norges Bank Investment Management. Stress Testing. 2020. URL: <https://www.nbim.no/contentassets/fd871d2a4e2d4c1ab9d3d66c98fa6ba1/stress-testing-2020.pdf> (data zvernennia: 30.10.2022).
11. Onofriichuk A. P. Ryzyky zaprovadzhennia ekonomichnoho pasportu hromadianyna Ukrainy ta mozhlyvosti yikh minimizatsii / A. P. Onofriichuk. // Hlobalna bezpeka ta asymetrychnist svitovoho hospodarstva v umovakh nestabilnoho rozvytku ekonomichnykh system. 2021. S. 104–110.